EEN ANALYSE VAN GEMERTS' STRAATNAMEN

door Ad Otten

Wanneer op 3 februari 1983 burgemeester Heldens een gemeentelijke werkgroep straatnaamgeving installeert en daarbij ondermeer ingaat op de funktie van straatnamen constateert hij terloops als bijzonder kenmerk van de namen in Gemert: de meer dan gemiddelde lengte daarvan en de vele kerk- en autoriteit gerichte namen. Hij doelde daarmede op namen die allen pas dateren van de laatste 50 jaar. Dát is ook de periode waarin Gemert en zijn kerkdorpen als woonkernen a.h.w. uit hun voegen barsten. Het stratenpatroon van 1930, met uitzondering van het Peelgebied,stemt nog in grote lijnen overeen met dat van 300 à 400 jaar eerder. Het zal daarom niemand verwonderen dat ook de straatnamen van 1930 over het algemeen al blijken te dateren van eeuwen her. Het zijn doorgaans korte namen, die, ook al zijn inhoud en betekenis niet altijd even duidelijk, onmiskenbaar lijken aan te geven een karakteristiek,kwaliteit of situering uit hetzij een ver, een meer nabij of zelfs nog herkenbaar verleden.De Oudestraat ís een oude straat. Daar kan men van op aan. Het is een weg die onder die naam al genoemd wordt in één der oudste oorkonden die op Gemert betrekking heeft (1326).
Historisch onderzoek kan ons voorts leren dat een naam als Nieuwstraat in de volksmond zal zijn ontstaan onder invloed van het geheel nieuwe aanzicht dat dit gedeelte van de oudtijds geheten dorpsstraat verkreeg bij de wederopbouw na de grote brand van 1785 die de bebouwing aldaar aan weerskanten van de straat volledig in de as legde. En uit weer een ander onderzoek dat bijv. de Kapelaanstraat zijn naam ontleend aan het gegeven dat in de 16de eeuw vooraan in de steeg die van het marktveld naar de Molenakker voerde, de kapelaan huisde in de zogenaamde kapelanie.
Namen als Heuvel, Berglaren, Zandstraat, Kromstraat wijzen niet op een situering maar op een geaardheid van gebied of weg. Minder stereotiepe namen als Kieboom,Pandelaar, Boekent en Wijnboom maken het gericht zoeken naar een naamsverklaring daarentegen een heel stuk moeilijker.
Bij een gedegen onderzoek is het op de eerste plaats van belang de oudste schrijfwijzen te vinden waarbij een beroep moet worden gedaan op historische bronnen, die tot de 15de eeuw

en vroeger kunnen teruggaan. Niet zelden blijkt dan dat nogal wat oude toponiemen ernstig verminkt zijn overgeleverd. Enerzijds zal het vervagen van woordbetekenissen onder de bevolking daarbij een rol hebben gespeeld terwijl anderzijds allochtone ambtenaren(zoals functionarissen van het kadaster e.d.) mondeling overgeleverde benamingen naar eigen inzichten interpreteerden en daardoor vervormden. Ook de invloed van de invoering van de eenduidige spelling in het begin van de 19e eeuw moet daarbij niet worden onderschat.
Zo zijn ons overgeleverd namen als Verloren Eind (thans Virmundtstraat) in plaats van Vloeieind en Wijnboom terwijl het Windboom had moeten zijn. En zo zou het oudtijds gespelde Goorswynckel verhaspeld kunnen zijn tot bijv. Gore Wijnkelder i.p.v. tot Schoorswinkel (1).
In verschillende afleveringen van Gemerts Heem zijn resultaten van meer diepgaand onderzoek naar betekenissen van oude toponiemen gepubliceerd (2). Uit die reeks van artikelen kan men opmaken dat het oude toponiemenbestand niet alleen oude structuren blootlegt maar bovendien dat die op het eerste gezicht verdwenen structuren van betekenis blijken te zijn wanneer het hedendaagse zaken betreft van ruimtelijke ordening en landschapsinrichting.

In 1931 pas zal Gemert voor het eerst afwijken van de ongeschreven regel die zegt dat straatnamen gebaseerd dienen te worden op historische grondslag. In dat jaar worden vijf nieuwe straatnamen geïntroduceerd die zijn vernoemd naar personen. In het door pastoor Poell geredigeerde "kerkklokje" wordt daarover opgemerkt dat veel mensen het maar een "vreemdigheid" vinden. De pastoor betuigde desalniettemin zijn instemming zoals men hiernaast kan lezen.

Nieuwe straatnamen in Gemert.

Boretplein van de brug bij Colen af tot aan de Kerk.
Van Ruyschenberghstraat de nieuwe weg van 't Hoekje tot de Haag.
den Dubbeldenweg de nieuwe weg van Kapelaanstraat tot Boterfabriek.
Virmuntstraat de verbindingsweg door het z.g. Verloren Eind.
Commandeurstraat gaat van de Kapelaanstraat naar de Virmuntstraat.
Wa 'n vreemdigheid, zeggen veel menschen. Maar we zullen in ons Kerkklokje wel eens uiteenzetten gaan keer voor keer, dat 't echt Gimmertsche namen zijn!

In Gemerts straatnaamgeving was een nieuwe cultuur gevaren: in navolging van andere veelal grotere gemeenten ging men ook hier straten noemen naar personen.
Een wegwerd ingeslagen die de naamgeving ongeveer een halve eeuw zal bepalen. Daarom alleen al is het zinvol eens stil te staan bij de per-

sonen naar wie de gemeente haar straten benoemde en naar de achtergronden of zo men wil mentaliteit waaruit de keuze voor die straatnamen voortkwam.

Ter ere van gouverneur, bisschop en commandeurs.

Hoe groot de voorkeur was voor dit in Gemert nieuw type naam moge wel blijken uit het feit dat men in 1931 de naam Borretplein verkoos boven die van Markt of Marktplein. Door de verlegging van de buitengracht om het kasteel vond, in dat gedeelte van wat toen nog officieel heette Kerkstraat, een enorme uitbreiding plaats van het door de inwoners van Gemert al eeuwenlang geheten "mertvelt". Een naam als Borretplein had veel meer allure werd beargumenteerd en bovendien kon Gemert daarmee laten zien trots te zijn op haar 'grote zoon' waarnaar het plein werd vernoemd. Mr. A. Borret, zoon van de rentmeester van de Duitse Orde, werd geboren in 1782 op het kasteel te Gemert, in de Franse tijd al geëerd met het ereburgerschap van Amsterdam, werd benoemd als gouverneur van Ned. Indië, van Limburg (1840) en van Noordbrabant (1842). Hij was lid van de Raad van State, vertrouweling van de koning enzovoorts enzovoorts. "Laat ons roemruchte mannen prijzen in hun geslacht", zo citeerde pastoor Poell later uit de Heilige Schrift wanneer hij verhaalt van Theodorus Borret, zoon van mr. A. Borret, die in 1836 te Rome priester werd gewijd en er

"den graad van Doctor in de Theologie" behaalde (3). In het navolgende zal men zien hoezeer het met name de katholiciteit was die 'telde' bij de toewijzing van een straatnaam.
In 1931 kreeg ook een ander "voorbeeld" uit Gemerts verleden een straat. Het was commandeur Virmundt,die werd voorgesteld als de man die in 1662 Gemerts soevereiniteit veilig gesteld zou hebben voor de al te "inhalige geuzen van de ketterse religie". Pater Loffeld noemde hem: "De Bevrijder van Gemert" die zich had doen kennen als "de onverzettelijke en ongenaakbare verdediger van het katholiek geloof" (4).
Virmundtstraat kwam in de plaats van Verloren Eind, welke laatste naam men toch maar la-la vond, met name omdat de Gemertenaar maar bleef spreken van het historisch juistere "Vloojenéénge",dat de bestuurderen van Gemert als onwelvoeglijk en niet-netjes in de oren moet hebben geklonken (5).
De Ruijschenberghstraat werd voorts genoemd naar Hendrik van Ruijschenbergh, de landkommandeur van de Duitse Orde die in 1587 de Latijnse School te Gemert stichtte. Gerlacus van den Elsen schreef over hem bij gelegenheid van het derde eeuwfeest van die school "dat de diensten door hem aan kerk en maatschappij bewezen niet te beschrijven waren".
En dan was er nog Mgr. Den Dubbelden, een oud-student van de Latijnse School die hier in het dorp pastoor werd en het vervolgens zou schoppen tot bisschop van Den Bosch. Ook hij werd met een straatnaam bedacht in dat jaar 1931.
Met de Commandeurstraat (later veranderd in Julianastraat) beoogde men tenslotte de geschiedkundige herinnering levend te houden aan alle ridderleden van de Duitse Orde die over Gemert in vroeger tijd de scepter zwaaiden.

Ter ere van de leden van het Koninklijk Huis.

Toen de gemeente in de tweede helft van de dertiger jaren besloot een 32-tal woningen te bouwen op de Molenakker, werden de twee nieuwe woonstraten die daar ontstonden genoemd naar Koningin Wilhelmina en Prins Hendrik. Men ontkomt niet aan de indruk dat de naamgevers van 1931 in zekere zin het verwijt werd gemaakt dat zij niet eerst leden van het Koninklijk Huis straatnamen hadden gegeven toen daar ruimte voor was.Dit moge onder meer blijken uit het feit dat in de vijftiger jaren de Commandeurstraat werd ingeruild voor Julianastraat. Prins Bernhard en de prinsessen Beatrix en Irene zouden overigens pas in de zeventiger jaren in deze wijk worden ingevoegd.

Opnieuw ter ere van de 'roemruchte' Duitse Ridderorde.

In augustus 1948 verscheen van de hand van pater Loffeld een publikatie getiteld "Drie Commandeurs" waarin hij het leven verheerlijkte van de baronnen Virmundt, Van Loe, Van Wachtendonk en Van Wassenaar tot Warmond (6). Over Virmundt werd hiervoor al geschreven.Wassenaar bekleedde na diens dood het commandeurschap om in 1691 bevorderd te worden tot landkommandeur van Alde-Biezen. Hij heette te zijn "een groot weldoener der Handelse Kapel". Van Loe ontving de ridderslag in 1666. Over diens ouders werd geschreven dat zij waren "uytmuntende personagien in waere deughden en eedelen stamme,oprechte pilaeren der Roomse religie" terwijl de Gemertse commandeur zich als "kloeck en vroom ridder" had onderscheiden in de strijd op Kreta "tegens den algemeenen vijand der christenen den grooten Turck". Baron Van Wachtendonk wordt door Loffeld vervolgens geschilderd als op en top militair die ten tijde van de Spaanse successie-oorlog (1702-1714) was opgeklommen tot de generaalsrang. Hij was tijdens zijn commandeurschap maar heel even in Gemert, vocht tegen de Turken in de slag om Belgrado (1717) en tegen de Spanjaarden op Sicilië. Loffeld schrijft: "Hij had niet, zoals zijn twee voorgangers, geschitterd aan het firmament boven zijn kommanderije, maar als een sprankelende meteoor had hij zijn baan getrokken door de Gemertse hemel, die nog lang bleef nalichten van deze uitzonderlijke verschijning. Ridder Bertram had de lelie van zijn blazoen rein gehouden en als een echte kruisvaarder de beste tradities van zijn Orde gehandhaafd".
Op de Molenakker kwamen nieuwe straten die men prompt benoemde naar deze "sterren". Voorts kwamen daar straten genoemd naar de landkommanderij Alde-Biezen waartoe Gemert behoorde, naar de grootmeester van de Orde, en naar een landkommandeur uit de 15de eeuw (Cortenbach). Dat niet zomaar een willekeurige landkommandeur die eer te beurt viel moest een artikel bewijzen in de Gemertse Courant die Cortenbach oplepelde als "de grondlegger van de gemeente Gemert". Een onjuiste conclusie, die nog werd vermeld op het straatnaambordje ook, en die kan worden toegeschreven aan onvolledig onderzoek en overhaast interpreteren van één enkele oorkonde (uit 1421), die in de oorlogsjaren werd getranscribeerd en gepubliceerd door Dr. Enklaar (7).
Hoezeer men hier in Gemert in de ban raakte van wat men toch aan moet duiden als valse romantiek van de lang vervlogen

riddertijd kwam niet alleen tot uiting in de straatnaamgeving. De ridders werden er overal met de haren bijgesleept. De indruk werd bovendien gewekt alsof het hier in het verleden barstte van de ridders. In werkelijkheid woonde er op het kasteel doorgaans hooguit één. Toen in december 1951 Gemerts 10.000ste inwoner werd geboren, had burgemeester De Bekker het over "Gemert als een kind van welgestelde ridders" en bij een volgende feestelijke gebeurtenis werd ons dorp opgeblazen tot "die eeuwenoude vrije en levensblije commanderije, vanwaar een riddergeest is uitgegaan van geslacht op geslacht..."
En wie verwondert het dan nog dat het Borretplein het veld moest ruimen voor een Ridderplein? De doorsnee-Gemertenaar liet al die hoogdraverij aan zich voorbijgaan en bleef ijskoud "mertvelt" zeggen. En dat zou ook niet veranderen toen in 1957 de gemeenteraad het besluit nam het Ridderplein te verharden en in de krant geschreven werd: "marktplein wordt eindelijk Ridderplein".

Voorstellen van pater Loffeld in 1953.

In de gemeenteraadsvergadering van 2 maart 1953 werden niet alleen 40 straatnamen voor Gemert-kern definitief vastgesteld, maar werden ook voor het eerst richtlijnen en normen opgesteld waaraan straatnamen moesten voldoen. B & W van Gemert had pater Loffeld aangezocht om voorstellen te doen en adviezen te geven. Het gemeentebestuur had daarbij kenbaar gemaakt dat zij het nuttig achtte bij het geven van straatnamen aansluiting te zoeken bij de historie. In de Gemertse Courant van 13 maart 1953 presenteerde Loffeld over twee volle pagina's "De Nieuwe straatnamen" alsmede richtlijnen en plannen voor de toekomst. Achteraf kan men dan constateren dat Gemerts gemeentebestuur tot diep in de zeventiger jaren zal blijven varen op de koers die door Loffeld was uitgestippeld.
Hij onderschreef de grote historische waarde van oude toponiemen, hij was voorstander van het zodanig kiezen van namen dat de straten van bepaalde wijken een eenheid zouden vormen. Zo kreeg de Molenakker door zijn voorstellen naast de "commandeursbuurt" veel duidelijker een "Oranjebuurt". Een kasteelbuurt ontstond door namen als Ridderplein, Kasteellaan, H. Geestlaan, Jezuitenlaan, Scheidiuslaan en Hoef. De nieuwe wijk op Berglaren en de uitbreidingen die daar zouden volgen werden voorbestemd voor oud-bestuurders van Gemert. Een aantal schouten uit de 17de eeuw en een president-schepen uit dezelfde periode kregen alvast een straatnaam, terwijl geschreven

In "kasteelbuurt": Eikenlaan werd Jezuitenlaan.

werd dat in de toekomst ook burgemeesters daar niet zouden misstaan. Verder werden de dertiende en veertiende eeuwse Heren van Gemert,die van geslacht op geslacht Diederik heetten, vereeuwigd in de Diederikstraat. De van Gemert geboortige "zeeheld" Jan van Amstel, waarvoor Joost van den Vondel toch maar een grafschrift dichtte, kreeg daar ook een straat. Dat laatste lijkt misschien wat inconsequent, maar wanneer men dat beziet tegen de achtergrond van het voorstellen van bestuurders in streek- en dorpsgeschiedenissen van die tijd, als een soort van volkshelden dan is het toch ook aannemelijk dat men een algemeen erkende "zeeheld" hield voor een bestuurder.

In het overgangsgebied tussen de oude bebouwing en de nieuwe wijk Berglaren werd in de naamgeving overigens nogal wat verscheidenheid aan geschiedkundige herinneringen ingebracht. Van oudsher bekende namen werden gehandhaafd (Frans Brugske, Kieboom, Stroom) of verwerkt (Berglarenstraat, Groeskuilenstraat). De Bisonstraat werd zo genoemd om daarmee de herinnering te bewaren aan de Bison-tankdivisie die Gemert bevrijd zou hebben op 25 sept. 1944. In werkelijkheid waren dat niet de bisons maar de "charging bull's" (8). Straten werden genoemd naar de predikheren en twee priors van hun klooster aan het Binderseind dat ze daar bouwden en bewoonden in de veertiger jaren van de 17de eeuw. Voorts kreeg de oprichter van het later vanuit Gemert naar St. Michielsgestel verhuisde doofstommeninstituut een straatnaam alsmede "onze eigen" pater Gerlacus van den Elsen, de onvergetelijk gebleken boerenapostel. Loffeld had toen ook al in gedachten een hele wijk in de toekomst te vernoemen naar geestelijken: pastoors, kapelaans,

paters en "beroemd geworden" oud-studenten van de Latijnse School. Het feit dat in 1953 twee nieuwe zijstraten van de Deel werden genoemd naar Torrentinus en Macropedius,Gemertenaren die naam verwierven in de onderwijswereld van de 16de eeuw, zou er in de 70-er jaren toe leiden dat Gemert een schrijversbuurt kreeg. Immers toch ook van de beide "geleerde" oud-Gemertenaren waren boeken uitgegeven. De naamgeving Macropediusstraat die werd bepaald door het feit dat men aannam dat hij geboren werd op het slotje in de Deel is intussen onjuist gebleken (9).

Molenbroek werd Papenbroek en Oliekelder een raadhuisbuurt.

De woningbouw die in de 60-er jaren in Molenbroek een aanvang nam, zou, ver verwijderd van de religieuze buurt tussen Frans Brugske en Kieboom, een nieuwe en veel grotere buurt met dat kenmerk doen ontstaan. Mgr.Den Dubbelden liet men zelfs verhuizen van de ene buurt naar de andere. Nu kwam hij te liggen tussen rectors, prelaten, een pastoor,een vicaris en nog een monseigneur die allemaal een of andere band met Gemert hadden. Toen in een tweede bouwfase aldaar opnieuw allemaal geestelijken daar een plaatsje kregen, was daaronder ook pater Loffeld. Anekdotisch is het verhaal van de weddenschap tussen hem en De Bekker aangegaan over wat er het eerste zou zijn: een door Loffeld geschreven Geschiedenis van Gemert of een naar hem genoemde straatnaam.
Intussen werd Molenbroek spottenderwijs al wel eens aangeduid met Papenbroek en daar kon de, mogelijk onder invloed van de oecomenische gedachte, ingevoegde Predikant Swildenstraat niets meer aan verhelpen. Ook in de kerkdorpen Handel,Mortel en Elsendorp had men intussen, zij het natuurlijk minder wijksgewijs, straten genoemd naar geestelijken uit hun parochie- of rectoraatsgeschiedenis.
De wijk Oliekelder werd vervolgens aansluitend op de schout- en presidentstraten van Berglaren genoemd naar burgemeesters, drosten,functionarissen van het overigens maar zeer kort bestaan hebbende Gemertse vredesgerecht, een notaris, secretaris, dokter en fabrikant. De beide laatsten waren zeer invloedrijke notabelen die zich ook in bestuurszaken mengden. Uit de periode van de bevrijding werd nog Town Major Drake opgediept, terwijl de algemene verslagenheid na de moordaanslag op President Kennedy bewerkstelligde dat de straat die men op had willen dragen aan oud-burgemeester Haest nu naar een niet-Gemertenaar werd genoemd. De president van de Verenigde Staten werd op één hoop geveegd met de bestuurders van onze gemeente.

Naar nieuwe straatnamen.

Wanneer in het midden van de jaren zestig meer dan 100 namen worden vastgesteld voor het buitengebied dan blijkt daar nog steeds de voorkeur voor een wijze van benamen die van oudsher dateert.

Waar mogelijk werden oude toponiemen gehandhaafd. Wanneer die ontbraken werden geschiedkundige herinneringen of nog zichtbare kenmerken in de namen vastgelegd(Schuurkerkweg, Bosweg, Dennenweg etc.). Terwijl een naam als De Wolff van Westerrodeweg vergelijkbaar is met oude toponiemen als Lodderdijk en Kapelaanstraat. De personen naar wie deze wegen werden genoemd waren respektievelijk grootontginner/exploitant en bewoners daar ter plaatse. Op het eerste gezicht 'stads' lijkt de 'vogelbuurt' die werd gecreëerd in het agrarisch gebied even buiten de bebouwde kom van Mortel. In werkelijkheid is het een groepering van namen (leeuwerikweg, patrijsweg, lijsterweg e.a.) rond een meer dan 100 jaar bekend toponiem "de nachtegaal".

Alles wijst er op dat tegen het eind van de jaren zestig men op het gemeentehuis meer dan genoeg had van het toebedelen van straatnamen aan 'persoonlijkheden' uit Gemerts verleden. Meer zekerheid lijken nu te bieden ook buiten de gemeentegrenzen bekende namen. Churchill en Kennedy, als leiders van wat men noemt de vrije wereld, kregen een straatnaam evenals de uit rooms-politieke kring voortgekomen figuren als Schaepman en De Quay. En in de 70-er jaren krijgt Gemert dan een hele buurt van nationaal bekende dichters en schrijvers. Men nam geen enkel risico. Geen moderne schrijvers.

Voor de industrieterreinen kwam men vervolgens uit de bus met de fabriekerig aandoende namen Industrieweg, Nijverheidsweg en Energieweg. Definitief leek een einde te zijn gekomen aan een eigen cultuur in de straatnaamgeving.Burgemeester de Wit beloofde een ambtenaar op het Departement van Onderwijs in Den Haag een straatnaam als Gemert een MAVO/HAVO/Atheneum zou krijgen. Een grapje. Het resultaat: de Willem de Haasstraat! Zeker niet minder merkwaardig is de benaming voor de te realiseren nieuwbouwwijk (Paashoef) naar een gebied dat geheel elders ligt (10).

Daartegenover staat dat oude toponiemen als Peij - dat is het Gemertse meervoud voor 'paden'- en Elding tot officiële naam werden verheven, terwijl voorts bijv. heel toepasselijk werd gekozen een naam als Binnendoor voor het verbindingsstraatje tussen Molenakker en St. Annastraat.

Wanneer het eerste deelplan van "bestemmingsplan Paashoef" in uitvoering komt stelt de in 1983 ingestelde commissie straatnaamgeving voor om namen te kiezen die in verband kunnen worden gebracht met het beeld dat het landschap hier vroeger bood. En zo werden Bogerd, Evieveld, Imhof, Kouter, Misse, Ripskant, Schaarhout, Vlasakker, Wetering en Wijst aan het Gemertse straatnamenbestand toegevoegd.

Naar een evaluatie.

Wie zal het bestrijden? Gemerts straatnamenbestand heeft historische waarde. Daarin vindt men niet alleen terug een oude dorpsstructuur en vele geschiedkundige herinneringen maar ook, en dan met name voor wat betreft de 20ste eeuw, een aspekt van levensbeschouwing en denkpatroon dat de dorpsgemeenschap van bovenaf lijkt te zijn opgelegd.
Het moge ook duidelijk zijn dat in onze eeuw, elke 'tijd' zijn eigen namen is gaan kiezen. Wanneer men terugziet op de aaneenrijging van straatnamen tot het bestand dat Gemert nu heeft, dan onderscheidt men een tijd gekenmerkt door 'een bevlogenheid van ridderlijke romantiek', een periode waarin ook de katholieke ideologie - als enig zaligmakende - met oppergezag wordt bekleed tot zelfs op terreinen van sociale en economische aard (11). Dat laatste kwam als een reactie op 'modernistische' stromingen die algemeen als een gevaar werden gezien voor geloof en zeden.
Het voorgaande komt tot uiting in de naar ridders en geestelijken genoemde straten van de woonwijken Molenakker, Berglaren en Molenbroek. In Oliekelder kwamen vervolgens de bestuurders van de gemeente aan bod. Toen werd de gezagsdrager op een voetstuk geplaatst. Het is daarbij opmerkenswaard dat 'Gemerts hooggeplaatsten' telkens in persoon werden geëerd, terwijl veelal slechts functies en titels aan die verering ten grondslag werden gelegd. Het typeert de 'persoonlijkheidscultus'. En al voert het te ver om nu naar vergelijkingen te gaan zoeken met wat in het naburige Duitsland ontaardde in het Uebermensch-ideaal, verbanden zijn er zeker wel. Genoemd kunnen worden: Het zonder enige kritiek geloven in, en vertrouwen op gezag en autoriteit, die twijfelaars, ongelovigen en andersdenkenden bestempelde ('ausradierte') als heidenen en oproerkraaiers. Dat kenmerkte ook onze leefgemeenschap in Gemert.
Toch wordt met het bovenstaande allerminst beoogd te geraken tot een grote opruiming in het straatnamenbestand. Integendeel. Voortbordurend op het reeds gestelde 'dat elk tijdvak

zijn eigen namen kiest', dan is slechts een bezinnen op zijn plaáts, welke namen nú gekozen moeten worden.

De geschiedschrijving heeft in het verleden veel recht gepraat wat krom was. Zij stond ook in dienst van macht en machthebber. In de moderne tijd moet zij zich echter meer en meer laten leiden door wetenschappelijk verantwoorde studies naar achtergronden van beleid en gedragingen van respektievelijk bestuur en bevolking en de wisselwerking tussen beiden. Steeds meer aandacht is daardoor uitgegaan naar de geschiedenis van 'het gewone volk'. En het zal niemand verwonderen dat dat leidt tot een herwaardering van de personen uit het verleden die "dwars" lagen. Want zij zijn het vooral geweest die door hun kritische stellingname uiteindelijk wegen openden naar meer openheid van bestuur en verdergaande democratisering. Nieuw geopende wegen zouden echter niet naar hen worden genoemd maar wel naar de functionarissen tegen wie ze waren opgestaan.
Het is de veranderde kijk op de samenleving die het lijkt te rechtvaardigen om bijv. de nog onbenaamde 'wandelgangen' in of bij de bebouwde kom te doen heten naar controversiële figuren uit Gemerts verleden.De conflicten waar zij in verzeilden zijn veelal meer dan alleen signalen van wat er onder de oppervlakte 'speelde' in de dorpsgemeenschap.Zij bieden voedsel om al te gemakkelijk aanvaarde theses, als dat de samenleving van weleer 'slaafs en volgzaam' was, te doorbreken. We leven in een tijd waarin meer dan ooit tevoren, en op velerlei wijze, de hoop wordt uitgesproken conflicten te accepteren als een realiteit. Hoop die gevestigd is op een groeiende bewustwording van dat conflicten niet voortkomen uit het gemakshalve gestelde 'dwarsliggen' maar uit tegenstrijdige wensen en behoeften die zich niet alleen in een samenleving, maar in elk individu afzonderlijk openbaren.

De democratie wordt alom gezien als een waarborg voor dat ieders mening recht wordt gedaan. Conflictstof blijft echter te allen tijde voelbaar in de algemeen aanvaarde maar desalniettemin zo tegenstrijdige gezegden "de meeste stemmen gelden" en "twee tegen één is toch gemeen" (12).

NOTEN

1. Het lezen van een 'ij' in plaats van een 'i', voor de veelvuldig in oude teksten gebruikte 'y', heeft op vele plaatsen tot fouten geleid in de straatnaamgeving. Een duidelijk voorbeeld daarvan is de "Wijnkelderweg" in de akkers tussen Beek en Lieshout.

2. Van de hand van Ad Otten verscheen in Gemerts Heem achtereenvolgens: De geschiedenis van een straatnaam: De Vloojeneengt (1977), De plaatsnaam Handel in het verleden (1977), Gemertse ing-namen (1980), Het toponiem 'in het dorp' (1981), De Rips en de Beek (1981), Niet Dribbelhei maar Dribbelei (1982), Van Windboom tot Wijnboom (1983), Vraagtekens bij Lodder en Lodderdijk (1983). Jan Timmers publiceerde in Gemerts Heem in 1983: Toponiemen als Ter Ynde en Yndhove.

3. De familie Borret, artikel van pastoor Poell in Officieel Kerkbericht van de kerken van Gemert (1936).

4. Ed. Loffeld, Drie Commandeurs, 1948 (Bibl. Heemkamer - Ruisschenbergstraat 3b).

5. Ad Otten, De geschiedenis van een straatnaam: De Vloojeneengt, Gemerts Heem nr.67 (1977).

6. Vgl. 4). Zie ook Gemertse Courant 13 maart 1953 over "Nieuwe Straatnamen".

7. Dr.Th.C.Enklaar, Gemeene gronden in Noord-Brabant in de Middeleeuwen, 1941, p.317-319, no.159. Foutieve interpretaties in een artikel "De oorsprong der gemeente Gemert" door ptr.Loffeld in de Gemertse Courant van 27.7.1946; als nadere toelichting kan nog dienen Het oorkondenboek van Gemert: Uit oorkonde van 1395 blijkt dat gemene gronden al voor die tijd waren uitgegeven, terwijl schepenbanken in Gemert al functioneerden in de eerste helft van de 14de eeuw.

8. Het dagboek van meester Derks van 5 sept.1944 tot 5 mei 1945, Busselke nr.3., uitg. Heemkundekring Gemert, 1980, 2e druk: Correcties en aanvullingen: "De bisons zijn nooit in Gemert geweest".

9. Ad Otten, Het geboortehuis van Macropedius, Gemerts Heem 1977.

10. De oppositie in de gemeenteraad had al zo lang en zo vaak aangedrongen op uitbreiding van Gemert in Groeskuilen, langs Lodderdijk en Rooyenhoefse Dijk, dat toen de meerderheid van de raad uiteindelijk dienovereenkomstig moest besluiten, men kennelijk opteerde voor een naam die de herinnering aan de oppositie moest vervagen.

11. In de pauselijke encycliek "Quadragesimo Anno" (Pius XI, 1931) werd geschreven: "Voorop gesteld moet worden, wat reeds Leo XIII onomwonden uitgesproken heeft, dat wij het recht en de plicht hebben om met oppergezag te beslissen in kwesties van sociale en economische aard, krachtens het feit dat ons door God de schat der waarheid is toevertrouwd....." enz.

12. Aan deze "analyse" zou ik het voorstel willen koppelen om de pad tussen Bloemerd en Kruiseind/Pandelaar te vernoemen naar Peerke Slits. Dit voorstel spruit voort uit de door mij in de Catalogus van de veiling ten bate van boerenbondsmuseum Pater Van den Elsen onder nr.189 aangeboden dienst: "alles in het werk te stellen om straatnaam naar koper te doen noemen" (koper was de fam.v.d.Boom voor Fl.425,-.
Hierna volgt een korte schets van Peerke Slits: